

Wel bewogen, niet gebroken

Hoogwater in het rivierengebied

'Juf, wat gebeurt er nu?'; 'Kijk, de grond wordt nat.'; 'Is de dijk ergens kapot dan?' 'Nee, het water gaat door de dijk heen, want de dijk is ook nat.' **Het is een drukte in de klas. De kinderen staan allemaal voor in het lokaal om de watertafel heen. Opgewonden klinken hun stemmen: 'Er zit een scheur in de dijk'; 'We moeten onze zandzakken halen en die tegen de scheur leggen!'; 'Kijk eens, achter de dijk is het nog verder nat. Het lijken wel sloten. De dijk brokkelt nu ook af.'**

'Hij drijft!', roept Gert, wijzend naar het poppetje dat op de dijk liep. Door de kracht van het water is dit mannetje van de dijk geslagen en nu drijft het rond in het bruine water. Ook wat zandzakken zijn losgeraakt. Die drijven in de rivier. Zal de dijk het houden? Het wordt spannend!

Catharina Hille en Anna Meijering raakten gefascineerd door het hoge water dat in 1995 de Neder-Betuwe trof. In het kader van hun afstuderen op de pabo van *Driestar educatief* besloten zij dit als thema te kiezen voor de ontwikkeling van een exemplar. Ze voerden dit uit in de groepen 5 en 6 van de *Sebáschool in Ochten* en de *Eben-Haëzerschool in Opheusden*.

Eerste kennismaking met het hoge water

Vol spanning kijken alle ogen naar de deur. De juf komt binnen met een burgemeestersketting om haar hals. De kinderen gniffelen even, maar dan is het toch stil. 'Goedemiddag jongens en meisjes', klinkt de stem van de burgemeester. 'Fijn dat jullie bij mij in het gemeentehuis gekomen zijn. Er dreigt overstromingsgevaar voor ons dorp en voor alle dorpen in de Neder-Betuwe! Ik hoop dat jullie mij kunnen helpen met het treffen van maatregelen!' Terwijl ze een foto laat zien van de hoge waterstand van Borgharen klinkt opeens een nieuwsbericht dat in het bijzonder bestemd is voor de mensen uit de Tieler- en Culemborgerwaard. Zij moeten zo snel mogelijk evacueren.

Er ontstaat rumoer in de klas en allerlei vragen komen op: 'Wat betekent evacueren precies?'; 'Waar liggen

die gebieden?' De burgemeester helpt: 'Ik heb nog wel kaartjes van de Betuwe. Met behulp daarvan kunnen we de gebieden opzoeken.' Er komt ook nog een andere belangrijke vraag naar boven: 'Dreigt er ook gevaar voor ons dorp?' Dat kan de burgemeester helaas pas morgen zeggen.

'Willen jullie mij morgen weer helpen?', vraagt de burgemeester. 'Ik moet nu echt weg om te gaan praten met de dijkgraaf. Weten jullie wie dat is?' 'Ja, dat is iemand die moet zorgen dat de dijken niet doorbreken als het hoogwater is en die de dijken weer maakt als ze kapot zijn', reageert een van de kinderen. 'Jullie kunnen vast wel vragen bedenken die ik aan de dijkgraaf kan stellen', veronderstelt de burgemeester. Dat kunnen de kinderen zeker. Al snel klinkt het: 'Is onze dijk wel sterk genoeg?' en 'Wat moet er hier gebeuren als het water nog hoger komt?' De burgemeester neemt afscheid van de kinderen en belooft morgen terug te komen. Uit school nemen Willeke, Lisette, Marc en Jan het zekere voor het onzekere. Ze fietsen naar de dijk om te kijken of het water echt hoog staat. De volgende morgen komen ze verontwaardigd vertellen dat de juf alles verzonnen heeft. 'Het was al zo verdacht. Dat radiobERICHT liet ze ook al twee keer horen', zeggen ze tegen elkaar.

Oriëntatie rond het gebied

De volgende dag zijn de kinderen weer aanwezig in het gemeentehuis. Ze zien aan het gezicht van de burgemeester dat de situatie ook voor hun dorp bedreigend is. De burgemeester laat de kinderen in de krant kijken. De waterstanden nemen alleen nog maar toe. Overal zien ze foto's van wateroverlast in Limburg en Brabant, beelden van mensen die evacueren in de Tieler- en Culemborgerwaard. Er is sprake van een ware ramp in Nederland. 'Het is van groot belang dat de inwoners van de dorpen die eventueel gevaar lopen worden ingelicht', vindt de burgemeester. 'Zij zullen moeten evacueren. Maar hoe pak ik dat aan?' Spoedig zijn de kinderen het erover eens dat er een brief moet komen die huis aan huis wordt bezorgd. Maar in welke dorpen moet die brief nu bezorgd

worden? Het water van de Waal staat heel hoog. In Dodewaard? Ochten? Echteld? IJzendoorn? Kesteren? 'Moet de brief ook in Opheusden bezorgd worden?', vraagt de burgemeester. Veel kinderen denken dat het water Opheusden niet zal bereiken. Bart en Wim zijn het daar niet mee eens: 'Er zit daar geen lijn waar het water niet over kan.' Uiteindelijk is iedereen ervan overtuigd dat Opheusden er ook bij hoort. Joanne vindt dat ook Rhenen ook een brief moet krijgen. 'Ja, inderdaad', vallen sommigen haar bij, 'want Rhenen ligt heel dicht bij Kesteren en als de dijk bij de Waal breekt, zal het hele gebied tot Kesteren volstromen en dan zal de Rijn nog voller worden en zal Rhenen

evacueren.

De burgemeester heeft inmiddels een brief gemaakt voor alle bewoners. 'Belangrijk! Direct lezen!', staat er bovenaan. De kinderen luisteren aandachtig. Iedereen laat de inhoud op zich inwerken. Alle mensen moeten morgenochtend voor acht uur het dorp verlaten. Iedereen moet gas, water en licht afsluiten en zijn spullen zo veel mogelijk hoog zetten. Militairen zorgen voor de bewaking. Er heerst een moment van stilte na het lezen van de brief. Maar dan komen de vragen: 'Wat moet je dan doen?'; 'Kun je nog wel je spullen naar boven zetten?'; 'Waar moet je naartoe als je geen familie hebt?'; 'Hoe zit het als je zelf niet kunt rijden?';

'Waar moet je naartoe als je geen familie hebt?'

ook overstromen.' Henk is het daar niet mee eens: 'Rhenen ligt toch op een berg, dus dat kan niet zomaar overstromen.' Mariët valt bij: 'In Rhenen zijn toch ook geen dijken?' Er wordt uiteindelijk besloten dat de dorpen in de huidige Neder-Betuwe (Kesteren, Opheusden, Ochten, Echteld, IJzendoorn en Dodewaard) een brief krijgen. De kinderen brainstormen over de inhoud van de brief en gaan daarna vol goede moed aan de slag op een vel papier met het logo van de gemeente.

Enkele citaten uit de brieven:

'Bent u oud of hebt u geen auto, dan kun u met de bus die bij de kerk staat. Die vertrekt om tien uur.'

'Als je kloggelui hoort of sirenegeloei dan moet je de spullen inpakken en snel weggaan, want dat betekent dat de dijken zijn doorgebroken.'

Evacueren, wat nu?

De burgemeester verschijnt weer: 'Goedemorgen, jongens en meisjes! Hartelijk bedankt voor alle brieven die jullie geschreven hebben. Ik heb ze samengevat in één brief. Uit de brief blijkt duidelijk dat het goed is om op de hoogte te blijven van de huidige situatie, omdat de kans op evacueren groot is.' De kinderen zoeken in de krant de waterhoogten op en de burgemeester zet de radio nog maar eens aan. Je weet maar nooit. De kinderen lachen even als ze een koor horen zingen. Dan kondigt de nieuwslezer aan dat de uitzending onderbroken zal worden, omdat er belangrijk nieuws uit Echteld komt. De man die het woord krijgt, deelt mee dat de dreiging van een dijkdoorbraak steeds groter wordt. De gemeenten Ochten, Echteld, IJzendoorn, maar ook Kesteren en Opheusden moeten

'Wat gebeurt er als je spullen aan het inpakken bent en de dijken breken ineens door?' Samen met de burgemeester proberen de kinderen antwoorden te vinden. De evacuatie beleven ze aan de hand van foto's. Die maken diepe indruk: mensen die huilen, chaos in het gebied, militairen aan het werk enzovoort.

De spanning stijgt

'Maak een rij! Maak een rij! Geef de zakken door! Ga er niet dat hele stuk dijk mee opsjouwen!' Hiermee

begint de burgemeester haar verhaal over de situatie in Ochten. Daar wordt keihard gewerkt om de dijk te behouden. Op foto's zien de kinderen duikers die met een groot zeil bezig zijn. Wat doen zij eigenlijk en waarom? Robert denkt het waarom te weten: 'Dan

kan het zeil het water tegenhouden.' Een heel goede opmerking, maar op de vraag van de burgemeester hoe het nu precies zit, weten hij en de andere kinderen geen antwoord. Daarom illustreert de burgemeester dit proces met een voorbeeld. Ze pakt een plant en een bekertje water. Ze gooit het water in de plantenpot en vraagt: 'Wat gebeurt er nu?' 'Het water zakt naar beneden, het trekt in de grond', is de reactie. De burgemeester: 'Wat gebeurt er dus met het water dat tegen de dijk staat?' De kinderen begrijpen het: 'Dat trekt ook de dijk in.' De burgemeester herhaalt het experiment, maar nu met een plastic zak over de aarde heen. Nu blijft het water op het plastic liggen. De burgemeester stelt haar eerdere vraag nogmaals: 'Waarom moeten de duikers proberen zeil tegen de dijk te spannen?' Het is de kinderen intussen duidelijk geworden: 'Het zeil zal het water tegenhouden, zodat het niet de dijk in kan trekken. Anders zou de dijk nog meer verzwakken.'

Opeens komt er iets moois uit de tas van Bart. Een tinnen beeldje van een man die zandzakken sjouwt. Bart vertelt: 'Deze heeft mijn vader gekregen omdat hij tijdens het hoge water heeft geholpen bij de dijk.'

Hoog bezoek

Met de krant onder haar arm komt de burgemeester het gemeentehuis in. Vol trots laat ze de kinderen de voorkant zien. Daar staat de koningin, met rubberlaarzen aan, op de dijk. Als een moeder des Vaderlands bracht zij een bezoek aan de getroffen en bedreigde gebieden. Na keihard werken mocht de dijk het gelukkig houden. En er is goed nieuws: 'Kijk eens mee naar de waterstanden in de krant.' De kinderen

kijken. Ze ontdekken dat de waterhoogten langzaam afnemen. In de krant staat ook dat de inwoners van het land van Maas en Waal en van de Ooijpolder al naar huis mogen terugkeren. Grote vreugde in die gebieden, maar in de Neder-Betuwe wachten de mensen nog in spanning af tot ook voor hen die blijde tijding komt.

Terugkeer

Een opgewekte burgemeester komt binnenlopen: 'De inwoners van de gemeenten Echteld, Dodewaard, IJzendoorn, Ochten, Kesteren en Opheusden mogen terugkeren naar hun huizen!' 'Hoe zou dat eigenlijk voelen als je weer terug mag naar huis?', voegt ze aan haar mededeling toe. Wilmer reageert: 'De mensen zullen opgelucht zijn.' Marco: 'Blij.' Lydia: 'Opgelucht, blij en dankbaar.' 'Dankbaar?' reageert de burgemeester. 'Ja, want de dijken zijn niet gebroken', aldus Lydia. De burgemeester: 'Hoe komt dat dan?' 'De militairen hebben de dijk versterkt en de Heere heeft ervoor gezorgd dat ze niet braken', is het antwoord van Niek. Alles is voorbij; iedereen mag weer naar huis. Ook op de radio is te horen hoe blij de inwoners van Ochten zijn. Een klein jongetje zegt dat hij heel blij is dat de dijk gespaard is gebleven. Hij zou de militairen die dat gedaan hebben wel duizend gulden willen geven, als hij het had.

Een blik in het verleden

De burgemeester heeft weer nieuws: 'Ik heb in het archief gekeken en twee bijzondere afbeeldingen gevonden. Kijk maar eens goed.' De kinderen zien een afbeelding van een dijkdoorbraak bij Ochten door kruierend ijs en een tekening van de ravage na een dijkdoorbraak. Daarna leest de burgemeester een citaat voor van iemand die de watersnood in 1827 heeft meegemaakt. De kinderen luisteren geboeid. Ze proberen zich in te leven wat het geweest moet zijn toen het water met grote kracht de dijk brak en het dorp in bruiste. Aan het eind van de middag gaan de kinderen verder met het maken van de maquette die ze zullen tentoonstellen tijdens de finale. Enkele anderen proberen de dijkdoorbraak in een tekening te verbeelden.

Hét experiment

In een kring staat de klas rond een grote teil. 'O juf, u hebt de dijk nagemaakt.' 'Dat klopt', reageert de burgemeester-juf. 'Vanmiddag gaan we zien hoe het zou zijn als de dijk wel zou breken.' Ze laat aan de ene kant van de dijk water in de teil stromen. De kinderen kijken en geven commentaar. Het water komt steeds hoger te staan. 'De dijk houdt het nog steeds. U moet er meer water bij doen', wordt er geroepen. Steeds

meer water komt er in de bak, net als in een echte rivier. De kinderen kijken wat er gebeurt en de reacties zijn niet van de lucht. 'Wat gebeurt er nu?'; 'Kijk, de grond wordt nat.'; 'Is de dijk ergens kapot dan?'; 'Nee, het water gaat door de dijk heen, want de dijk is ook nat.' Het is een drukte van belang. Opgewonden kinderstemmen klinken door het lokaal: 'Er zit een scheur in de dijk. We moeten onze zandzakken halen en die ertegenaan leggen.' 'Kijk eens, achter de dijk is het nog verder nat.' De dijk brokkelt af door de golven. 'Kijk eens, nog meer water achter de dijk. Het lijken wel sloten.' De dijk brokkelt nog verder af. 'Hij drijft', roept Gert, wijzend om het poppetje dat op de dijk liep. Door de kracht van het water is dit mannetje van de dijk geslagen en nu drijft het rond in het bruine water. Ook wat zandzakken zijn losgeraakt. Die drijven in de rivier. 'Waar zou de dijk gaan breken?', vraagt de burgemeester. Sommigen vermoeden dat dit zal gebeuren op de plaats waar de scheur zat; anderen op de plaats waar nu elke keer veel zand wegspoelt. Het wordt spannend ... Iedereen kijkt verwachtingsvol naar het golvende water tegen de dijk. Plotseling gebeurt het. De kinderen joelen: 'De dijk breekt!' 'Gebeurt dit in werkelijkheid ook met een échte dijk?', vragen ze zich hardop af. 'Ja, zo gaat het nu ook met een echte dijk.' Ademloos hebben de kinderen gekeken. Na een uur is de dijk pas gebroken.

De sterkste dijk

Na afloop vraagt de burgemeester aan de kinderen: 'Jullie hebben gezien waardoor een dijk breekt. Kunnen jullie de dijkgraaf niet helpen met het bedenken van een sterkere dijk?' In groepjes van vier gaan de kinderen aan de slag. Ze bedenken wat belangrijk is voor een sterke dijk. Dat schrijven ze op. Daarna gaan ze in de zandbak aan de slag. Van tevoren

heeft de burgemeester de materialen klaargelegd. 'Wij hebben steentjes nodig', zegt een groepje. 'En wij plastic', merken anderen op. Wanneer de burgemeester aan de groepjes vraagt waarom juist hun dijk sterk is geworden komen de antwoorden: 'Wij hebben plastic tegen de kant van de dijk aangelegd, want dan kan het water niet zo goed in de dijk dringen'; 'Onze dijk is bochtig, want dan worden de golven kapot geslagen'; 'Wij hebben plastic tegen de dijk gelegd en daaroverheen zand gestort. De bierdopjes zijn bedoeld als basaltkeien'; 'Wij hebben een dijk met een zomerkade ervoor'. Sommige kinderen hebben zelfs de rivier gemaakt en daarin kribben aangebracht.

Finale

De laatste middag van het exemplaar breekt aan. Alle brieven, foto's, krantenartikelen, grafieken, tekeningen et cetera worden door de kinderen in chronologische volgorde in een boekje geplakt. Daarna worden er dia's bekeken, waar de kinderen zelf bij vertellen. De burgemeester bedankt de kinderen voor hun medewerking. Met hun boekjes in de hand verlaten de kinderen het 'gemeentehuis'. 'Tot vanavond!' 's Avonds is de afsluiting met de ouders en andere belangstellenden. De tekeningen hangen voor het raam, de maquette staat klaar, een paar bomen zijn door de te natte verf omgevallen. De huizen staan in het water, alleen de kerk staat nog droog. Een verstandig-ogende oma: 'Oh, deze boom is omgevallen.' Met dat ze dit zegt, plaatst ze de boom rechtop. 'Nee', zegt Joëlle met stellige overtuiging, 'die boom is omgevallen door de kracht van het water!'

Catharina Hille en Anna Meijering studeerden in 2007 af bij Driestar educatief

